

Розділ 4

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 344.65

З. Ф. Дільна

ПСИХОЛОГІЯ ПРИСЯЖНОГО ПРИ ПРИЙНЯТТІ НИМ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Досліджено питання необхідності існування суду присяжних та забезпечення ефективності його функціонування у вітчизняному судочинстві. Проаналізовано позиції та аргументи і прихильників існування цього інституту, і його противників. Розглянуто психологічні особливості діяльності суду присяжних під час судового розгляду, чинники, що впливають на сприйняття ними обставин справи, а саме емоційну сторону, адже керуючись здебільшого емоціями, присяжні не завжди можуть правильно оцінити обставини справи, що, відповідно, вплине на прийняття рішення.

З'ясовано поняття внутрішнього переконання присяжного, порядку формування, чинників, які впливають на таке переконання, зокрема важливість діяльності сторін кримінального провадження, а також вплив індивідуально-психологічних особливостей присяжних на винесення судового рішення.

Ключові слова: *присяжний, психологія присяжного, внутрішнє переконання, сприйняття обставин справи.*

Постановка проблеми. Питання необхідності існування суду присяжних та забезпечення ефективності його функціонування у вітчизняному судочинстві викликає постійні дискусії і в науці кримінального процесуального права, і на практиці. Суд присяжних виконує важливу роль у системі кримінального правосуддя, це одна із основних частин правової системи, вияв демократії та незалежного, справедливого правосуддя, а також забезпечення реалізації принципу участі народу у здійсненні правосуддя (ст. 124). Сьогодні важливим є дослідження питання особливостей формування у присяжних внутрішнього переконання щодо певного факту винуватості особи чи невинуватості, тобто психологічні особливості прийняття ними рішен-

ня у справі, і, власне, виявлення низки проблем, які не дозволяють ефективно здійснювати правосуддя за участі присяжних.

Стан дослідження. Дослідження цієї теми частково висвітлювали у працях багато відомих вчених, зокрема А. М. Бернюков, В. С. Бігун, А. Б. Войнарович, М. В. Костицький, В. Т. Маляренко, В. Я. Марчак, С. П. Погребняк, Т. І. Присяжнюк, А. А. Солодков, О. О. Сидорчук, Т. А. Скуратовська, М. І. Ставнійчук, О. В. Стовба, В. М. Тернавська, Ю. С. Шемшученко, В. Ю. Шепітько, В. І. Шишкін, В. М. Щерба та ін.

Метою статті є з'ясування психологічних особливостей прийняття присяжним судового рішення у справі.

Виклад основних положень. Конституція України прямо передбачає право народу безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя. Відповідно, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України також містить норми, що регламентують діяльність інституту присяжних у кримінальному провадженні. Так, відповідно до окремих положень КПК України можна виокремити такі основні риси суду присяжних в Україні: 1) кримінальне провадження за участі присяжних здійснюється за клопотанням обвинуваченого; 2) кримінальне провадження здійснюється судом присяжних лише у суді першої інстанції; 3) передбачено критерій тяжкості злочину – суд присяжних скликається лише щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі; 4) сувора процедура відбору присяжних тощо.

І в науці кримінального процесуального права, і серед юристів-практиків вбачається неоднозначне ставлення до існування такого інституту, як суд присяжних у кримінальному провадженні України. Звичайно, теоретично існування суду присяжних мало б покращувати якість провадження, так би мовити підкріпити довіру населення до правосуддя, адже цей правозахисний інститут є виявом гуманізму. Зокрема В. С. Бігун розглядає роль інституту присяжних як одного із інститутів народного представництва в контексті доктрини поділу влад. Загалом роль і місце народного представництва в здійсненні правосуддя залежить від концептуального аналізу сутності влади в доктрині поділу влад, зокрема визначення її джерела – держави чи народу. Відповідно, якщо вважати джерелом влади народ, то народне представництво – її закономірний вираз, зокрема і в правосудді. Загострення антиномії «влада – народ», тобто «державна – народ», актуалізує питання про те, що вважати джерелом влади – народ чи державу [1, с. 117–123.].

Вважається, що присяжні є тими особами, які відстоюють честь громади і будуть судити совісно, відповідно рішення, які будуть прий-

матись за їхньої участі, є найсправедливішими і такими, що заслуговують більшої довіри. Проте чи все так однозначно? Зокрема противники існування цього інституту вважають, що суд присяжних є непродуктивним, складним та вимагає великих затрат. І головним аргументом є теза про те, чи спроможні присяжні самостійно приймати рішення у справі і які обставини впливають на їх внутрішнє переконання. Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 63), присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя [2]. Тоді, як частина перша ст. 65 цього ж Закону вказує, що присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом. Тобто присяжні можуть і не мати юридичної освіти, і на думку деяких юристів-практиків «людина, яка не має юридичної освіти та ніколи не працювала юристом – це найкращий присяжний. Бо він покликається на свою совість на серце» [3].

О. В. Стовпа зазначає, що присяжні засідателі не повинні знати закон, оскільки для цього є професійні судді. Вони повинні визначити чи достатньо доказів для того, щоб встановити, чи вчинила особа те діяння, яке їй інкримінується, і якщо так, то чи є це діяння суспільно небезпечним, чи ні [4]. Отже, присяжні не є фахівцями з питань права, тому вважається, що їм відведена пасивна роль і вони неспроможні до прийняття самостійного рішення, адже здебільшого схильні орієнтуватись до думки суддів, які ведуть процес, тобто не на об'єктивні критерії, а на суб'єктивні уявлення та стереотипи. Тому аргументи проти існування суду присяжних насамперед стосуються форми організації судочинства, які ґрунтуються на тому, що присяжні не мають відповідної кваліфікації для винесення рішень і не обізнані в юриспруденції, можуть легко піддаватися емоціям та суб'єктивним факторам (5), не завжди здатні правильно оцінити докази, які надаються сторонами тощо [5, с. 72].

Питання про те, чи дійсно суд присяжних є настільки ефективним, виникає, власне, і через те, що судові рішення є найважливішим актом правосуддя, яке покликане забезпечити права і свободи громадян, і, відповідно, таке рішення повинно ґрунтуватись на доведених об'єктивних обставинах, а не на здогадках чи інтуїції. Крім того, судові рішення має бути законним, обґрунтованим та вмотивованим. Видається, що особі присяжному, який не має відповідної освіти, не вивчав відповідні навчальні дисципліни, важко буде надати правильну квалі-

фікацію вчиненому діянно. Звичайно, це не означає, що присяжні не сумлінно ставляться до своїх обов'язків. Може бути протилежна ситуація, коли присяжний буде дуже ретельно вивчати, зіставляти всі докази та може навіть помічати дрібні деталі, які професійний суддя не помітить. Звісно, присяжним під час виконання їх обов'язків нелегко, адже вони на рівні із суддями не можуть контактувати з іншими особами, обговорювати та радитись із сторонніми щодо справи, яка розглядається. Через це присяжні тісніше спілкуються між собою і, відповідно, уважніше ставляться до матеріалів справи.

Потребує уваги та становить значний інтерес питання щодо психології прийняття присяжним рішення у справі, тобто йдеться про критерії внутрішнього переконання. Присяжні на рівні із професійними суддями оцінюють всі докази у справі за своїм внутрішнім переконанням на основі повного та всебічного розгляду та вивчення всіх обставин справи. Внутрішнє переконання найперше формується в ході усунення та відкидання певних сумнівів під час заслуховування свідків, дослідження доказів тощо. Внутрішнє переконання присяжного-судді становить його усвідомлену потребу, використання ним власних думок, поглядів і знань [6, с. 541]. Воно пов'язане із правосвідомістю присяжного-судді, яка розглядається як форма суспільної свідомості, що поєднує систему поглядів, ідей, уявлень, теорій, а також почуттів, емоцій і переживань. Ці погляди характеризують ставлення людей і соціальних груп (у тому числі й через фактичну поведінку) до чинної і бажаної правової системи [7, с. 87].

Основні побоювання противників існування суду присяжних стосуються емоційного боку прийняття рішення присяжним, тобто керуючись зазвичай емоціями, присяжні не завжди можуть правильно оцінити обставини справи, що, відповідно, вплине на прийняття рішення. Звичайно, позитивним є те, що до складу присяжних можуть включатись особи різного віку та статі, а також професії та релігії.

Загалом присяжним доволі важко здійснювати свої обов'язки, адже їх діяльність з пізнання обставин кримінального провадження пов'язана із психологічною навантаженістю, перевантаженістю пам'яті, підвищеною зосередженістю, уважністю. Тобто активно повинні бути задіяні усі пізнавальні, емоційні та вольові психічні процеси, які взаємозалежні. Відповідно, активне та об'єктивне сприйняття видається неможливим без пам'яті, запам'ятовування – без сприйняття, а увага – без мислення. Проте будь-яка емоційна напруга у роботі присяжного не може вважатись позитивним моментом і може нашкодити об'єктивному та всебічному дослідженні усіх обставин справи. Виходячи із засади змагальності, судді і присяжні на рівні з ними

сприймають інформацію від сторін провадження – обвинувачення та захисту, які повинні дохідливо та переконливо доводити свою позицію на основі наявної інформації задля створення у присяжного твердого внутрішнього переконання як результату психічної діяльності людини, який, своєю чергою, включає такі взаємопов'язані стадії, як увага, розуміння, прийняття і запам'ятовування.

Тому сторонам потрібно пам'ятати таке:

1. Варто намагатись використовувати просту, доступну, але, звичайно, доцільну юридичну термінологію, для того, щоб присяжним було простіше зрозуміти значення слів.

2. Оскільки великий обсяг інформації може значно ускладнити її сприйняття присяжними, що буде мати наслідком і недостатній аналіз інформації, її оцінку, і, у підсумку, прийняття остаточного рішення, то інформація повинна подаватись поступово, від простішої до більш складної. Так, державному обвинувачу необхідно представляти інформацію, що міститься в матеріалах кримінального провадження так, щоб учасники судового розгляду, зокрема присяжні, отримали повну та об'єктивну картину того, що сталося [8, с. 76].

3. У своїх доповідях сторони повинні намагатись використовувати більш наочні приклади, зокрема ілюстрації, зорові образи, словесні картинки тощо, оскільки більшість людей є візуалами, і краще сприймають побачене, а не почуте. Також доцільно використовувати у своїх доповідях такі звороти, як «дивіться», «ясно і чітко», «уявіть собі», «я бачу це так». Коментуючи відеозаписи, фотоматеріали, схеми, доцільно використовувати спеціальну проєкційну техніку [9, с. 19].

4. Сторонам важливо встановити із присяжними психологічний контакт, для чого необхідно скористатись відомими прийомами відомого психолога Дейла Карнегі, який говорив про те, що ім'я для людини є найважливішим звуком, відповідно, дуже важливо запам'ятовувати імена та по батькові присяжних, а також і вид їх занять.

5. Слід пам'ятати про важливість такого психічного процесу, як запам'ятовування обсягу інформації, яке в подальшому переростає у сформоване внутрішнє переконання, і яке, відповідно, слід забезпечити повторенням інформації, акцентуванні на найважливіших моментах за допомогою інтонації, темпу мови, пауз тощо.

6. Необхідно пам'ятати про правило послідовності та тривалості виступів, за яким у разі, якщо два повідомлення пред'являються один за одним, то більше впливатиме на слухачів саме перший, проте, якщо між двома виступами є великий проміжок часу, то ефективнішим буде той, що останній. Щодо тривалості виступу, то слід навести думку

А. П. Чехова: «Стислість – сестра таланту», тобто що виступ буде лаконічнішим, то краще він буде сприйматись.

7. Велике значення має і темп мови особи комунікатора. Так, Н. Міллер виявив, що відчуття правдивості у аудиторії збільшується, коли людина говорить швидко. Середня швидкість мовлення в 140–150 слів за хвилину може бути подвоєна, перш ніж почне знижуватися її розуміння слухачами. Швидка мова не залишає слухачам часу на критику [10, с. 101].

Також, особливо для сторони захисту, не слід забувати про те, що промова повинна бути чіткою та лаконічною, зрозумілою та простою за своїми висловлюваннями, а основне такою, щоб зацікавити аудиторію, викликати інтерес та переконати у правоті своєї позиції. Що стосується саме промов адвоката задля ефективного впливу на присяжних, то варто зазначити, що важливим є вплив на емоції та почуття присяжних. Слушно зазначив французький психолог Г. Лебон: «Хороший адвокат повинен найбільше піклуватися про те, щоб діяти на почуття присяжних» [11, с. 105]. Вирізняють також два способи розташування адвокатом доказів у своїй промові. Перший – від «слабкого» до «сильної» – рекомендується у разі однозначно позитивної обстановки для сторони захисту. Другий – коли спочатку наводиться кілька сильних аргументів, потім низка середніх, а на завершення вирішальний і найвагоміший аргумент – найефективніший і універсальний спосіб [12, с. 12].

Для адвоката під час впливу на переконання присяжного потрібно пам'ятати про важливість дослідження особистості обвинуваченого або потерпілого. Слушно, на наш погляд, зазначив англійський адвокат-практик ХІХ століття Р. Гарріс, який писав про важливість вивчення особистості обвинуваченого, для того, аби зрозуміти мотиви вчиненого злочину, а разом із дослідженням особи потерпілого вяснити і характер відносин між особою обвинуваченого і потерпілого.

8. Періодичне повторення окремих важливих фраз, постановка проблемних та інколи навіть інтригуючих питань, констатація фактів, які підтверджуються доказами, використання цитат, приказок тощо.

9. Щирість та компетентність особи, яка комунікує (це стосується також і свідків, експертів тощо), переконливість своєї позиції тощо. Також важливим при подачі інформації перед присяжними має значення так звана надійність (тобто відповідність слів здоровому глузду: «Жінки, я до вас звертаюся: як куртку за такий короткий проміжок часу можна прати і висушити?»), законність («Закон зобов'язує мене ...», «Закон забороняє ...»); подібність комунікатора і присяжних засідателів («Ми з вами», «Для мене і для вас»); зовнішня привабли-

вість комунікатора (не тільки адвоката, а й прокурора, експерта, свідка, підсудного, потерпілого); особиста привабливість (особистісні риси, вік, сімейний стан, приваблива професія, психологічний стан, позитивне ставлення оточуючих) [13, с. 414].

Виходячи із етимологічного значення терміна «присяжні», який означає спілку людей, яким доручено виконати певне завдання під присягою, чітке внутрішнє переконання є найважливішим критерієм для прийняття рішення, адже якщо присяжний буде вважати, що доказів для цього недостатньо, то визнавати обвинуваченого винуватим вбачалось би незаконним, несправедливим, і, відповідно, порушенням присяги. Так, згідно зі ч. 2 ст. 388 КПК України однією з умов виконання особою функцій присяжного є складення присяги, оскільки особа приступає до виконання функцій судді, представника держави. Вчинені дії визначають її певне психологічне ставлення до виконуваних завдань [14].

Ще однією запорукою об'єктивного вирішення судом присяжних справи є те, що присяжні між собою до цього не повинні знати один одного чи бути чимось пов'язаними. Велике значення для прийняття рішення має високий рівень правосвідомості присяжного, в якій зазвичай виокремлюють такі складові: світоглядна, що охоплює ідеї, погляди тощо, психологічна, що проявляється через емоції, почуття та поведінкову. Правосвідомість присяжного у конкретному випадку є його ставленням до правових звичаїв, норм поведінки, норм права, законності, а також уявленням про правомірність та неправомірність. Відповідно, під час прийняття рішення присяжні повинні проявити глибоку аналітичну та мисленнєву діяльність.

Неабияке значення має і питання суб'єктивного ставлення присяжних до особи обвинуваченого. Наприклад, одним із негативних чинників, які можуть вплинути на присяжних є негативні стереотипи щодо людей іншої расової чи національної приналежності (якщо обвинувачений відноситься до таких). Хоча, як свідчить досвід слухання справи, першим в Україні складом суду присяжних, до якого входило троє жінок (а саме 30 квітня 2013 року слухання справи 27-річного громадянина Марокко, що звинувачувався в умисному вбивстві львівського лікаря-травматолога Леона Фрайфельда), останнього було виправдано. Як слушно зазначають психологи, на внутрішнє переконання присяжних може впливати таке поняття, як локус контролю, що означає суб'єктивне сприйняття особою локалізації причин своєї поведінки чи інших осіб. Відповідно, є люди із зовнішнім локусом контролю (тобто екстернали), які шукають причини поведінки та вчинення тих чи інших дій зовні, серед оточення та навколишнього середовища, та

із внутрішнім локусом контролю (інтерналі), які шукають причини поведінки в собі, і є більш впевненими в собі, наполегливими тощо. Присяжні із внутрішнім локусом контролю, як правило, будуть вимагати суворішого покарання для обвинуваченого. Зрозуміло, що ця категорія суто психологічна, і по-перше, неможливо під час відбору присяжних визначити їх локус контролю, та й, зрештою, закон при процедурі відбору цього не вимагає, оскільки під час відбору присяжних питання їх психологічних особливостей та симпатій не з'ясовується. Не відкидаючи ідею впливу індивідуально-психологічних особливостей присяжних на вердикт, зарубіжні дослідники стверджують, що цей зв'язок обмежена і науковий відбір присяжних повинен здійснюватися професійно підготовленими консультантами з урахуванням розглянутої справи та інших особливостей судового процесу [13, с. 343]. Видається, що ця думка є слушною і варто було в цьому напрямі удосконалити процедуру відбору присяжних.

Окрім того, вважається, що на прийняття рішення також впливатиме і та обставина, чи не був хтось із присяжних у минулому жертвою певного злочину або ж навіть хтось із близьких родичів присяжного жертвою подібного або ж такого ж за характером злочину. Варто зазначити, що у деяких зарубіжних країнах існує практика, відповідно до якої підлягають відведенню ті присяжні, які у минулому були жертвами злочинів, аналогічних тим, які інкримінуються обвинуваченим. Видається доцільним також не допускати до виконання обов'язків тих присяжних, які або ж прямо заявили про небажання їх виконувати, або ж навіть, як зазначають у своїй книзі «Адвокат в судочинстві» А. О. Власов та І. М. Куксін, адвокату варто скористатися правом безмотивного відводу, для того, щоб усунути від участі у справі особу, яка виявила в ході опитування небажання виконувати обов'язки присяжного, або якщо у адвоката складеться думка, що через низький інтелектуальний рівень кандидат буде не здатний впоратися з обов'язками присяжного [15, с. 238].

Щодо вже безпосереднього обговорення справи, варто зазначити, що саме колегіальне обговорення має наслідком зниження у присяжних гостроти емоційного впливу інформації, які вони сприймали у ході судового розгляду. Детальніше розглянемо важливість таємниці нарадчої кімнати. Принцип нарадчої кімнати полягає в тому, що забороняється спілкування присяжних з іншими особами, окрім професійних суддів. У такий спосіб значно підвищується почуття відповідальності за прийняте ними рішення. Закон визначає недопустимість незаконного впливу на присяжного (ст. 389 КПК України). Так, зокрема прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримі-

нального провадження протягом усього судового розгляду забороняється спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому цим Кодексом. Присяжний під час судового розгляду, виступаючи як суддя, повинен об'єктивно та неупереджено виконувати свої обов'язки, у процесі вирішення питань керуватися законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю, як личить вільному громадянину і справедливій людині (про що і склав присягу (ст. 388 КПК). Тому на нього забороняється будь-який вплив з боку сторін або інших учасників судового розгляду. Спілкування учасників судового розгляду відбувається виключно в судовому засіданні шляхом постановлення запитань і відповідей на них [14].

Власна нарада суду присяжних може розвиватись двома способами: 1) коли думка всіх присяжних збігається (у такому випадку дотримуються формальні норми процесуального закону); 2) якщо думки присяжних не збігаються. В такій ситуації потрібно, щоб професійний суддя допоміг присяжним у розумінні фактів та обставин справи, які були дослідженні у ході судового розгляду, а також більш детально зупинитись на дослідженні тих доказів чи заслуханих свідчень, які стали основою для переконання. Відповідно, одні будуть переконувати інших, тому важливим для присяжного є вміння довести свою думку, показати причинно-наслідковий обставин справи.

Висновки. Прийняття рішення судом присяжних є нелегким розумовим емоційно-психологічним процесом, який вимагає значної уваги та зосередженості, а також об'єктивності. Присяжний під час здійснення покладених на нього обов'язків наділяється повноваженнями професійного судді і отримує інформацію в ході безпосереднього дослідження доказів, заслуховуючи сторони. Тому великий вплив на внутрішнє переконання присяжного мають саме доводи і прокурора, і адвоката. Неабияке значення для ефективного здійснення присяжними своїх повноважень має також і підхід до їх відбору, за яким до такого процесу слід залучати відповідних фахівців-консультантів, які матимуть обов'язково психологічну освіту.

1. Бігун В. С. Здійснення правосуддя в цивільному судочинстві: про право, правосудність і розсуд (філософсько-правові аспекти). *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 117–123.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page3>

3. URL: <https://dailyviv.com/news/kryminal/u-lvovi-ne-mozhut-zasudyty-romiv-yakykh-zvynuvachuyut-u-rozchlenuvanni-dytyny-49440>

4. Санаков К. Р. Проведення у суді присяжних. *Міжнародний електронний науковий журнал*. 2018. № 5. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/yurisprudentsiya/2018/5>
5. Закревский И. Н. О настоящем и будущем суда присяжных: сб. статей. СПб., 1897. 201 с.
6. Жилин Г. А. Судья в гражданском процессе. М.: Проспект, 2009. 892 с.
7. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл.. Т. 5. 2003. С. 736.
8. Кулик Н. В. О современных технологиях представления доказательственной информации в деятельности государственного обвинителя. *Криминалист*. 2009. № 1. С. 75–80.
9. Зарипова Г. Использование психологических знаний гособвинителем. *Законность*. 2006. № 11. С. 18–20.
10. Рогов Е. И. Психология общения. М.: Владос, 2001. 334 с.
11. Райгородский Д. Я. Психология мас: хрестоматія. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ», 1998. 592 с.
12. Каракозов С. А. Участие адвоката на стадии предварительного расследования. *Адвокатская практика*. 2009. № 5. С. 12–16.
13. Гулевич О. А. Психологические аспекты юриспруденции: учебное пособие. М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. 512 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.
15. Власов А. А., Куксин И. Н. Адвокат в судопроизводстве: краткий учебный курс. М.: Норма, 2005. 294 с.

Dilna Z. F. Psychology of the juror at making the judicial decision

The article deals with the issues of the necessity of the existence of the jury and ensuring the effectiveness of its functioning in the domestic legal proceedings. The positions and arguments of both the supporters of the existence of this institution and its opponents are analyzed. The psychological peculiarities of the activity of the jury at a court trial, the criteria of internal convictions are studied. Considerable attention is paid to the factors that influence the perception of the circumstances of the case, namely, the emotional side, because, guided mainly by emotions, jurors may not always correctly assess the circumstances of the case, and it will accordingly affect the decision.

The author pays attention to those mental processes, by means of which the jurors could make a decision more efficiently; in particular, the question is in the fact that the activity of jurors concerning the knowledge of the circumstances of criminal proceedings is primarily related to psychological tension, memory strain, high concentration, and attentiveness. That is, all cognitive, emotional and volitional mental processes that are closely interrelated must be actively involved.

The concept of internal conviction of the juror, the order of its formation, factors influencing such beliefs are defined. In particular, the significance of the activity of the parties of criminal proceedings, which should take into account such methods of influence on jurors, as the use of simple and accessible legal terms in

order to understand the meaning of words easier and the presentation of information gradually, is investigated. It is important to establish a psychological contact with jurors, sincerity and competence of the communicating person. The influence of individual psychological peculiarities of jurors on a court decision is also significant for the effective exercise of their powers, accordingly, the approach to their selection should be premeditated, and only specialists with psychological education should be involved in such a process.

Key words: *juror, psychology of juror, internal conviction, perception of circumstances of the case.*

Стаття надійшла 20 серпня 2018 р.

УДК 343.137(477)

В. В. Навроцька

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Здійснено аналіз дискусійних питань правового регулювання інституту відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. До основних проблем аналізованого інституту належить: вузьке коло проваджень, що підлягають відновленню у випадку їх втрати, відсутність в учасників кримінального процесу права на оскарження рішень суду, прийнятих за результатами розгляду заяв про відновлення втрачених матеріалів, відсутність у суду права за власною ініціативою приймати рішення про відновлення втрачених матеріалів.

Ключові слова: *матеріали кримінального провадження, відновлення втрачених матеріалів, захист процесуальних прав.*

Постановка проблеми. Системне реформування кримінального процесуального законодавства (у напрямі розширення прав учасників процесу та підвищення стандартів доказування) виявило низку важливих проблем правозастосування, що тривалий час залишалися на «задвірках» кримінально-процесуальної науки (без належного теоретичного аналізу) та без будь-якого нормативного регулювання. Однією із таких проблем є відновлення втрачених матеріалів кримінальних проваджень.

Стан дослідження. Ступінь наукової розробки проблеми загалом дуже низький. Окремі аспекти проблеми відновлення втрачених